

ГАЗЕТА ВЫХОДІЦЬ РАЗ У ТЫДЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN
„LA PATRIE”DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG
„DAS VATERLAND”ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-
ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAČKAUŠČINA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Vladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Bačkauščina“ („Das Vaterland“),

(13) München 19, Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., C.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14
 Чапа: Нямеччына: на год — 14, — м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.;
 ЗША і Канада: на год — 8, — д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 шыл.
 Бельгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.;
 20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка лётніцкай поштой
 каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Падвойныя нумары газеты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.

Банковое кошло: Zeitung „Bačkauščina“,
 Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER
“THE FATHERLAND.”

№ 24-25 (410-411)

Нядзеля, 29 чэрвеня 1958 г.

ГОД ВЫДАНЬЯ 12

У 16-ую гадавіну съмерці Янкі Купалы

Спасярод найвялікіх мастакоў слоў — паэтаў і пісьменнікаў бываюць такія, якія сваім творчасцю ствараюць целую эпоху. Гэта тыя, якія, або ў роўніцы літаратурна-культурнай, або ў ідэйнай, а якія ў адной і другой, стварылі ў развівіі новыя несмартотныя цонніцы, накінукі іх усяму мастацкаму або нацыянальному ідэялягічному руху і такім чынам вызначылі, кірункі ягонага далейшага развіцця. Такія вялікім мастаком слова ў нас Беларусаў зьяўляецца агульна вызнаны Янкі Купала. Гэтае ягонае вызнаные найлепей ілюструюць эпітэты, што ўжо даўня стаўлі неадлучнымі ад імені Купалы: «найвялікі нацыянальны паэт», «беларускі народны паэт», «пясыніяр нацыянальнага адраджэння», «духовы правадыр народу», «прапор нацыянальнага адраджэння», «стваральнік навачаснае беларускае літаратуры» і цэлы рад іншых.

Спасярод іншых беларускіх паэтаў нашай нацыянальной адраджэнства, у тым ліку Якуба Коласа й Максіма Багдановіча, як нараўні з Купалам найвялікіх, апошні з глядзішча на сваю ролю значыне ў беларускім нацыянальнім руху вырознівае галоўна тым, што, як нікто іншы ў такай меры, ахапіў у сваім творчасці ўсе ідэялягічныя прафесіі: «найвялікі нацыянальны паэт», «беларускі народны паэт», «пясыніяр нацыянальнага адраджэння», «духовы правадыр народу», «прапор нацыянальнага адраджэння», «стваральнік навочаснае беларускае літаратуры» і сакрот величы Купалы.

Купала з некаторымі перапынкамі тварыў на працягу 37 год — ад часу на друкавання 28 (15 ст. ст.) 1905 году першага свайго верша «Мужык» аж да свае трагічнае съмерці 28 чэрвеня 1942 году. Палітычны падзея, што разыгрываліся на працягу гэтых 37 год і мелі вялізарны ўплыў на беларускі нацыянальны рух, вызначылі трэці галоўныя перыяды ў творчасці нашага паэта. Першы перыяд трываў амаль да канца першых съветавае вайны і абедзьвюх расейскіх рэвалюцыяў — лютайскай і бальшавіцкай каstryчніцкай — гэта перыяд нацыянально-адраджэнскі або нашаніўскі; другі перыяд абымеецца гадамі 1918-1929 — гэта перыяд нацыянальна-вызвольны, калі спачатку паэта развязае ідэя нацыянальнае рэвалюцыі беларускага народу ў процівагу ідэям рэвалюцыі бальшавіцкай, каб пазней, у сувязі з замацаваннем савецкай ўлады, аграпніцкіх толькі юнгатыўных мемантамі — формай актыўнага супраціву бальшавіцкім; трэці перыяд, што пачынаецца 1930 годам і канчаецца годам съмерці паэты зъяўляецца перыядам вымушане саветызацый пры розных формах пасыўнага ёй супраціву.

I. Нациянальна-адраджэнскі або нашаніўскі перыяд творчасці

Калі ўпрыжніко выступіў Купала ў 1905 годзе на літаратурнай ціве, ідэялягічнае канкрэтызацыя беларускага нацыянальнага адраджэння была ў самым толькі зачатку. Яна фармавалася і на бачынах «Нашае Нівы», і ў творчасці Купалы, каб у канцы гэтага перыяду скласціся ў шырокую ў шматгруную ідэялягічную праграму беларускага адраджэнскага руху. І сінія ціжка сказаць, ці першая «Наша Ніва» фармавала ідэялягічныя прафесіі нашага адраджэння, а Купала іх перахопіў і ўбраў у мастацкую форму, ці, наадварот, Купала першы развязаў у сваіх

На ўмруць, на ўмруць ужо яны,
Раз хоцуць сонца, славы, песьні;
Заб'юць ім зычныя званы
Прабудным звонам на прадвесні.

Сваёй забранай старане,
Скаванай мучаніцы-княжне
Узынясць пасад на кургане
На панаваньне недасяжне.

З самага пачатку сваій творчасці Купала съведама ўзяў на сябе ролю духоўнага правадыра народу і прафока ягонага адраджэння. У такіх сваіх творах, што Купала, прамаўляючы мастацкім словам, укладваючы ў свой верш усю свою ўсхваляваную народнымі крыўдамі душу ў вялізарную сілу перакананія, меў больша ўзьдзейненне на чытанаў, чымся празаічна, хоць і шчырая мова «Нашай Нівы». Таму вельмі сумлеўна, ці беларуское нацыянальнае адраджэнне не кароткі нашаніўскі перыяд дасягнула-б у канцы сваім такай высокай ступені і ідэялягічнай глыбіні, калі-б было Купала. Таксама выдаеца сумлеўным, ці беларуское нашаніўскія літаратура, як форма мастацтва, і якасна, і колекасна, змагла-б узьвяніца на такую, парынальна высокую ступень сваіго развязацца, калі-б не відлучая ў ёй роля Янкі Купалы.

У першым сваім друкаваным вершы «Мужык» Купала высунуў і абрэгнутаваў адраджэнскую ідэю чалавечай годнасці беларускага мужыка-селяніна. На глядзячы на тое, што гэты мужык-селянін у той час быў сынтонізм усіх беларускага народу, мамонт нацыянальны ў гэтым вершы яшчэ на быў заакцэнтаваны. Затое гуманітарная ідэя вызнання чалавечай годнасці у іншым Купалавым вершы «А хто там ідзе» перараджаеца ўжо ў ідэю нацыянальнае годнасці беларускага народу, які вуснамі пасыты пачаў дамагацца «людзьмі звацца». Восі гэтыя ідэя людзкай і нацыянальнай годнасці паняволенага, пакрыўданага паніканага беларускага народу праходзіць праз усю Купалаву творчасць і знаходзіць найбольш поўнае выражэнне ў вершы «Маладая Беларусь», у якім заклікае паэта сваю Башкайчыну заніць «свой пачэсны пасад між народамі».

На глядзячы на сумную ў бесперспэктыўную запраўднасць, Купала меў у сябе глыбокую і непахісную веру ў прамогу нацыянальнае ідэю і гэту веру съветавае вайны і абедзьвюх расейскіх рэвалюцыяў — лютайскай і бальшавіцкай каstryчніцкай — гэта перыяд нацыянально-адраджэнскі або нашаніўскі;

другі перыяд абымеецца гадамі 1918-1929 — гэта перыяд нацыянальна-вызвольны, калі спачатку паэта развязае ідэя нацыянальнае рэвалюцыі бальшавіцкай, каб пазней, у сувязі з замацаваннем савецкай ўлады, аграпніцкіх толькі юнгатыўных мемантамі — формай актыўнага супраціву бальшавіцкім; трэці перыяд, што пачынаецца 1930 годам і канчаецца годам съмерці паэты зъяўляецца перыядам вымушане саветызацый пры розных формах пасыўнага ёй супраціву.

га правадыра, зборай якога ёсьць ма-
стакае слова, песьня, якая мае вялікую
сілу ўзьдзейнення і якой зьнішчыць не
можа ніякая фізычная сіла.

2. Перыяд нацыянальнае рэвалюцыі і актыўнага супраціву

Пасыль некалькіх год амаль поўнага маўчаніні, што прыпадаюць на часы першага съветавае вайны і абедзьвюх расейскіх рэвалюцыяў, толькі ў 1918 годзе вяртаецца Купала да творчасці актыўнай. Цяжкі ваенных перажыўванияў і зъяўляецца магутным лейтматывам тых ягоных твораў, як успомнены верш «Беларушчына», «Ішчо прыйдзе вясна», «Ворагам беларушчыны», «Не пагаснучи зоркі ў небе», а перадусім пасмы «На Кузьцю». У гэтым апошнім творы вуснамі духа беларускага легендарнага князя, што ўноч на Кузьцю паяўляецца на развалинах старадаўнага замчышча, Купала прарочыць беларускому народу абедзьвье рэвалюцыі, відаць, не маглі ажыць творчага натхненія пасыўнага ёй супраціву.

Купала выразна заняў пазыцыю вычквяння.

Але калі на развалінах царскае Рәсей паняволены ёю народы пачалі будаўці сваёй вольнае і незалежнае жыццё, ад гэтых вялікіх гістарычных падзеяў не астаетца ў баку Купала. Съведама ўзяйтая на сябе ім ранея верхоля духовага правадыра народу цілер узнаўліцца нарава яшчэ з большым пачуцьцём сваёго нацыянальнага паклікання. Восеньню 1918 году ягона творчасць раптоўна ўзнаўліцца і зъяўляецца беспасрэднім водзукам падзеяў, што тады развязваліся. Пад упłyvам і ў сувязі з

патрэбамі гэтых падзеяў ранейшыя на-
цыянальна-адраджэнскі ідэі пераро-
стуюць у ідэю нацыянальна-вызвольныя.
У супрацівагу расейскай бальшавіцкай
рэвалюцыі разгараецца спрод паняволе-
ных нерасейскіх народаў іхнай нацы-

янальная рэвалюцыя. Гэтая нацыяналь-
ная рэвалюцыя за адбудову свай воль-
най і незалежнай ад Рәсей дзяржавы ад-
бываеца і спрод беларускага народу, а
коны укладаў», ды паказаўшы на жу-
дасную цяпершынку, калі «Чужак-дзі-
кус, крывёю ўпішысь съvezжай, запрог
цаце ў няволю, ў батракі і тваю маці-
Башкайчычуна рэжа, жывуе рве на ча-
сцы, на кускі», паэта канчые свой верши
магутным прызывам:

Паўстань і глянь, як зъялоўшы скрэзъ^{вагнічы,}
Як носяца ўсясьветных змень віхры,
Як на старога быту папялішчи
Цвят зацьвітае новае зары!

Паўстань Народ! Для будучыні
шчасце
Ты строй, каб пут на строў больш
сусед;
Ня дайся ў гэты грозны час
прапасыць,
Прапашчых не пачешыць шчасцем
свет.

Сваю магутнасць пакажы ты съвету,
Свой край, сябе ў пашане мець
прымусъ.
Паўстань Народ!.. З крыўі і сълёз
кліч гэты...
Цябе чакае маці-Беларусь!

Ідэя нацыянальной рэвалюцыі беларускага народу разгорненца яшчэ пазней — у вершах «Паўстань із народу на-
шага...», напісаным 28 жніўня 1919, і «Перад будучыні», які быў напісаны 24 студзеня 1922 году. Праўда, у вершы апошнім ідэя гэтага выступае ўжо ўз-
усям іншым аспэкце.

У першым вершы Купала прызывае па чарзе паўстаць Прарока «зьняць путь ба-
цькайчычыне», потым Песняра «збудзіць нябожчыкаў», тады Ваяку «свой край заваяваць», і, напаслядак, Уладара, на якога «ждэ Беларусь даўно», каб паўстай «адбудаваць свой збу-
раны пасад». Калі-ж, аднак, беларускі народ яшчэ тады не даспеве, каб пад-
хапіць гарачыя клічы Купалы й замя-
ніць іх у чын, калі «забыў, хто гаспадар і хто яго адзёр з каронных шат», тады ў вершы «Перад будучыні» кідае беларускому народу нязычайна войстравае авбінавачаныне за ягонае нязычары-
стайне спрыяльнага гістарычнага ма-
мента дзея «вызваленія з пугу».

Гэты балючы ўдар, які прынёс беларускому народу нязычарыні для яго гістарычні лёс, хоць і глыбака адбіўся на Купале, але не зламаў яго духова. Хаця ўдалося беларускому народу разгарнуць на поўны размах і пера-
можна завяршыць свай нацыянальной рэвалюцыі, да якой шчыра з заклікаў Купала, ён і пазней на прынёў бальшавіцкай рэвалюцыі, якад фізычна пера-
мага. У дачынені да бальшавіцкага дыктатуры паэта заняў пазыцыю актыў-
нага супраціву, як зъяўшча чужога, беларускому народу варожай і фізычнай сілаю яму накінугата. А гэта ў сваю чаргу і ў сваеасаблівой форме было прадаўжэннем тых-же самых ідэяў на-
цыянальнае рэвалюцыі, здушанне баль-
шавіцкай сілай. Гэтак, між іншым, спа-
тыкаючы 1920 год у вершы «Новы Год», паэта адкрыта ўядзеніца съцвяр-
джае:

На Беларусь ідзеш, Год Новы,
На зъмену йдзеш Старому Году,
Ідзеш і звоніш у ваковы,
Як той стары спачатку руду.

А ў вершы «Вяртаюца з вырою жора-
вы, гусі», напісаным у 1922 годзе, паэта
прызнаеца, што запанаваўшы ў Бела-
русь (Заканчэнне на 2-ой бач.)

У 16-ую гадавіну съмерці Янкі Купалы

(Заканчэнне з 1-ай бач.)

русы новае палажжыне ані чучь яго ня цешыць і так, як «мкне з выраю птушка» ў родны край, гэтае паства думка з роднага краю ў вырай ляцела-б, ляцла, а шчыра, так шырва!»

Свое ногатыўную пазыцю ў дачыненны да перамогшага бальшавізму шырака выказаў Купала і ў сатырычнай камедыі «Тутэйшыя», закончанай 31 жніўня 1922 году. Дзеяньне «Тутэйшых» адбываецца ў Менску ў пэрыяд 1918—1920 гадоў, калі наступаюць у Беларусі часты змены акупацыйных армій і ўладаў: савецкай, нямецкай, зноў савецкай, польскай і, напаслядак, канчальны паварот савецкай акупацыі ў чэрвёлі 1920 году. Вельмі харacterным і вымоўным для Купалавага антыбальшавізму ёсьце тут тое, што спасярод усіх гэных трох акупацый, якраз акупацыя бальшавіцкай прадстаўленая ў «Тутэйшых» у найбольш адмоўным і карыкатурным съявите, як улада, найбольш анатынародная.

У пазнейшых гадох, калі савецкая ўлада ў Беларусі канчальна замацавалася, паэта ўжо ня мог гэтае адкрыта і становіча выказаць сваіх антыбальшавіцкіх пераканаўніц. Свае думкі і ѹдзі ён мусіў хаваць пад розными формамі паэтычных сымболяў, алегорыяў і крыптаррафій. Але для ўважлівага чытача гэтыя думкі і ѹдзі было ня цяжка вычытаць, хоцьбы ён чытаючы між радкоў. Як адзін з асабліва цікавых гэлага прыкладаў можна прывесці напісаны ў 1926 годзе верш «Царская дары». У саркастычнай форме паэта тут выказае галоўныя крэды, якім «грозны маскоўскі цар» абдараса ўсе паніваленія ім народы, але не паддлгает сумлеву, што не адышоўшага ў гісторыю і ўжо даўно неактуальнага цара тыпу Івана Грознага мае на думкі паэта, але цара тыпу Стадліна, яму сучаснага.

Лебядзінай песьні духова яшчэ вольнага Купалы з'яўляеца ягоны верш «Зыходзіш, вёска, зь яснай явы...», напісаны ў лістападзе 1929 году. Гэты верш, у якім паэта пляе раззвітальну элігію старой беларускай вёсцы і фармальна вітае новую калгасную вёску, перапоўнены зусім адваротнімі пачуваннямі. Грунтобуда аналіза гэлага верша нязыбіта паказвае, што Купала сучасную яму стадлінскую рэакцыю асацыніваў тут з жахамі стадлінскай, якой быў калісці прысьвяціў свой верш «Уночным царствіе»).

Такім чынам пэрыяд творчасці Купалы, што замыкаецца гадамі 1918—1929, праходзіц пад знакамі становічага актыўнага супраціву бальшавізму, дарма што пад канец гэтыя супраціў ужо ня выступае ў вадкрыйтай, але ў умеле заўвяляванай форме, і дарма што паяўляецца рад вымушаных ужо на пасце вершаў, у якіх аўтар фармальна вызнаваў некаторыя новыя дасыненны савецкага ладу. Актыўны антыбальшавіц Купала найбольш канкрэтна быў пацверджаны ягоным арыштам і ягоной спробай самагубства ў турме ў 1930 годзе. Гэтыя два факты канчальна ўзымаюц гэ-

ты другі пэрыяд жыцця й творчасці Купалы, які, ня гледзячы на ўмовы, яшчэ патрапіў прадаўжыць і развіваць пад розными формамі съявы для яго нацыянальныя ідэі.

3. Пэрыяд вымушанай савецкай пасыўнага супраціву

Гэты апошні й найбольш трагічны пэрыяд у творчасці Купалы фармальна-вонкава праходзіц пад знакамі вымушанай савецкай. Гэта быў жахлівы гады абнаглелага сталінскага тэатру, і аб больш-менш нейкім выразным супраціве гаворыць у гэты час на прыходзілася. Але і ў гэтыя няўмытоўніцкія панурыя гады Купала, які ніхто іншы ў такой меры зь беларускіх паэтаў, знайшоў частковы выхад з палахэнін. Быў ім пасыўны супраціў бальшавіцкім ідэям і партыўным дырэктывам, якія праўвіся ў некалькіх розных формах.

Перш за ўсё Купала ў меру магчымасці байкатуе літаратурную дзеяньсць, якая мусіць быць на ўслугах бальшавізму. Піша вельмі мала, хадзіць і знаходзіцца яшчэ ў поўным росквіце свайго таленту й сваіх фізычных сілаў. Пры чым напісаны ў гэтым часе творы на савецкія тэмы вызначаюцца нізкай мастацкай якасцю і тэхнічнымі прыметыўізмам. Творы гэтыя ня могуць раўніца на толькі з гадамі творчасці, калі Купала дасягніў поўнай мастацкай съепасці, але і ў лепшымі творамі пачаткавай пары — пэрыяду «Жалейкі» й «Гусльяра». За тое напісаны ціпер творы, нязвязаныя з савецкімі праблемамі або звязаныя з ім толькі вонкавымі мамантамі, а так-же й пераклады з чужых літаратур на съявы на сабе ўсе азнакі высокай мастацкасці, уласцівай Купале.

Далей мы ня знойдзем у Купалы ніводнага твору, які-б даваў шырокася абаўгульненне новай савецкай запрадаўніці або адлюстроўваў непрамінаўчыя вартасці камунізму. Амаль усе прасавецкія вершы Купалы — гэта сухое і беспачувкавое, пераладаваное трафарэтнай фразэалёгіяй адклікванье на розныя актуальныя падзеі ў выпадкі ў савецкім жыцці, як усякі камуністычны гадавін, выбары ў саветы, партыйныя звязы, судовыя працэсы «вонграў народу» і г. п. Такая бязвартасная з мастацкага боку публічна-актыўнасць Купалавай творчасці гэлага пэрыяду пацвярджае думку, што былая на толькі партыйным «сацыяльным» звязкам, які быў змушаны выконваць, а не прадуктамі духовых перажыванняў паэта.

І, напаслядак, актыўная перакладніцкая дзеяньсць Купалы ў гэтым часе паэта пацвярджае можа найлепей, што паэта съядома ў наважана байкатаваў працавецкую тэматику. Клясыфікацыя зробленых ім ціпер перакладаў паводле свайго характару й часу паўстання перакладаных твораў ды іхных аўтараў вымушона гаворыць аб цяперашніх творчых зацікаўленінх паэтаў. Гэтае на 27

перакладзеных Купалам пасля 1930 году твораў толькі 4 належыць да расейскай літаратуры, а з іх трох прасавецкія, 2 творы з польскай літаратуры і аж 21 твор з Тараса Шчукінскага, спасіроджкіх некаторых, як пазмы «Сон» і «Каўказ» звязаныя з сабе нацыянальна-вызвольніцкімі ідэямі, якія супяречны ўсім бальшавіцкім палітычным курсам. Гэтае, аддаючыся перакладніцкай творчасці дарэвальчынага часу, паэта ўпікаў каі да савецкай запраўдніці і ў некаторых перакладзеных ім творах, прыкладам у Шчукінскавых, актуалізуваў тая нацыянальныя ідэі, якіх у творах арыгінальных выказаць ня было ўжо магчымасці.

Адчуваючы сябе няўльнікам бальшавіцкага рэжыму і будучы пад бесльпераўнічным уздзеваныем маральнага дыпадзенія, Купала дасягніў імі творах, пад загрозай фізычнага тэатру, паэта ўзялі ў Шчукінскавых, спрычыніўся да замацавання ейных ідэяў у Беларусі й быў найбольш на-

мукі. Аб гэтыя апошнія акаличнасці съветчыць і ягоная самагубная съмерць, калі паэта, маючы ўсяго 60 год, 28 чэрвеня 1942 году належыць на сябе руки.

*

Пасля 1930 году і асабліва пасля трагічнае съмерці паэты бальшавікі, бесаронна хвалішуючы запраўдныя факты, абвесьцілі Купалу наўвайлікшым беларускім савецкім паэтом. Выкінуўшы з ягонай літаратурнай спадчыны вялікае мноства антыбальшавіцкіх або на сучутных з бальшавіцкімі ідэямі твораў, на аснове пакінутых твораў адназгодна цвердзяц, што Купала сваім дарэвальчынікамі творамі прыгатаваў ідэйныя грунт для бальшавіцкай рэвалюцыі, а ў сваіх творах пасыльваў рэвалюцыйныя ідэі і партыўныя дырэктывы. Дык гэты час перажываў глыбокі духовыя

тхнёным песьніяром «эпохі перамогшага савілізму». Гэта найбольш грубое хвалішванье Купалавае літаратурнае спадчыны і найбольш балочы ўздзек для памяці паэты.

У запраўдніцкіх пэрыяды на сябе роўлі духовага правадыра беларускага народу й прарока ягонага нацыянальнага адраджэння Купала ня зрадзіў ніколі. Ня зрадзіў навет і ў запраўдніцкіх пэрыяды, якіх пэрыяд творчасці, калі паэты, якія пасля

Ст. Станкевіч

* Р. Склют. «Зь «яснай явы» — у «ночнае царства». «Конадні», № 1, Нью-Ёрк, 1954; Ст. Станкевіч. «Янка Купала». Жыцьцёві і творчы шлях паэты». Янка Купала. «Спадчына. Выбар паэзіі Янкі Купалы». Мюнхен, 1955.

На досьвітку беларускага мастацтва

(3 успамінаў)

Пры першых магутных, урачыстых вершах гэтае песьні, напісанай Рагоўскім на слова Янкі Купалы, песьні, якія суджана да 1917 году стаць гімнам беларускага народу, уся залі затаіла дых.

А што яны нясуть на худых плячах, На руках у крыві, на нагах ў лапіцах?

— Сваю крываўду.

У залі пачу́ся ўзьдых, адзін магутны узьдых із соцені грудзей. Здаецца, і съені ўзьдыхнулі.

А куды-ж нясусь гэту крываўду ўсю, А куды-ж нясусь на паказ сваю?

— На съев цэлы.

Хтосьці ў залі ўхліпнуў. Быццам каласы на жытнім полі пад подыхам ветру, пахіліся галовы.

А чаго-ж, чаго захацелася ім, Пагардзянамі век, ім съялямі, глухім?

— Людзімі звашца.

Туга агортвала срэцы. Раптам узьніўся плач. Замест воллескай уся залі на ўзрыд плакала, на точы ўжо сваіх съёлэз.

Даўно закрылася заслона, на сцэне пасыпелі перамяняцца докараццю, і зноў заслона адкрыла канцылярлю воласці. Хлопцы — у белых, з тонкай ваўнянай тканінай, вонратках: белыя порткі запраўлены ў боты, верхняя белая вонратка, дутая, да кален, пашытая да стану з чырвонымі выпускамі на каўніры, укосных кішэніах і па бартах падпяраныя шырокім чырвоным поясам, канцы якога звязаны на бёдрах; каўніры белых кашулі завязаны чырвонай жычай. Асьвечаныя яркім съявлілом, хор

адыў з чырвонай фраку, кампазытар Рагоўскі. Узьнімае руку, кампазытар Рагоўскі. Узьнімае руку, кампазытар Рагоўскі. Узьнімае руку, кампазытар Рагоўскі.

П'еса напісаная ўкраінскім драматурам і перанесеная на беларускую сцэну, адлюстроўвае адноўлькавы быт як украінскага, так і беларускага народу. Паслыў спектаклю выступае ў той самай руслой сярэдніцы Але́сь Бурбіс (прозвішча не памятаю). На сцэне ідзе «Па рэзвізіі» — камедыя Крапіўніцкага ў перакладзе на беларускую мову. Вартаўніка-ж іграў Але́сь Бурбіс, пісара — Чэ́сль Радзевіч, бабу — Карольца (прозвішча не памятаю).

П'еса напісаная ўкраінскім драматурам і перанесеная на беларускую сцэну, адлюстроўвае адноўлькавы быт як украінскага, так і беларускага народу. Паслыў спектаклю выступае ў той самай руслой сярэдніцы Але́сь Бурбіс. Чытае

Але́сь Бурбіс, як мне пазней казалі, не ў пяршыню выступае на сцэне і быў таленавітым акторам і дэкламатарам.

Вершы ў яго чытанні рабілі вялікае уражанье ў выклікалі моцныя эмоцыі.

І нарашце — пад скрыпкі й цымбалы — беларускі народны танец пад кіраўніцтвам Ігната Буйніцкага. Стрыны, шыракалапчы, у парадным белым нацыянальным касыці, пакручываючы густы вус, з залётным агенчыкам у вачах выступае ў першай пары найлепшы танцор — сам Ігнат Буйніцкі із сваёй дачкой. За ім Мурашка, пасля Радзевіч, Юрэвіч... Восем пар танцуц «Лялькі», са барамі» й інші.

І нарашце — пад скрыпкі й цымбалы — беларускі народны танец пад кіраўніцтвам Ігната Буйніцкага. Стрыны, шыракалапчы, у парадном белым нацыянальным касыці, пакручываючы густы вус, з залётным агенчыкам у вачах выступае ў першай пары найлепшы танцор — сам Ігнат Буйніцкі із сваёй дачкой. За ім Мурашка, пасля Радзевіч, Юрэвіч... Восем пар танцуц «Лялькі».

(Заканчэнне на 3-ій бач.)

27

РАКАЎКІ

У кожнай з ракавак, што красілі сабой
Пячору сладкую, дзе ты мяне кахала,
Былі асобнасці свае і выгляд свой.

Адна, чырвоная, як быццам выяўляла
Украін распалённую каханьнем сэрца кроў,
Калі я аж палаў, а ты разгарацала.

Другая нагадаць цябе магла-б ізноў,
Ды толькі бледную, прысталую, у мленыні,
Калі, каб скрыпць вачай пасьмех, я гмыру броў.

Палітычна вымова камуністычнага морду

Выкананыне съяротнага прысуду над сатэлітаў, што іх чакае тое самае, калі Саветы выбрали вельмі выгадны для прэм'ер-міністрам падстанскага ўраду ў яны важацца пайсыці наўсуперак пар- сябе палітычны мамэнт для абвешчань- тыйным дырэктывам Москвы. Мы ўжо на съяротнага прысуду над правады- неаднакратна пісалі, што асабліва Ціта рамі вугорскага падстаны. Сіння ў сіння зъяўлецца вялікім клопатам заходнім лягеры адбываеца палітычны для Кромля, бо ўнезалежнішыся поў- крызы, выклікана цэльдам непасып- насьцю ад Москвы й ідуць ў запрауды на сабекай дарогай да сацыялізму, ёсьцы для сатэлітных краінаў прынадным уз- рам для наследстванія. Дык каб зьніш- чыць заразу, якая ідзе з Белграду, Москву пастанавіла палітычна зънішчыць. Ціту і изаляваць ад ягонаў ўплыву сва- іх сатэлітаў. Чырвоны Пэкін, які гэтым разам дае ініціятыву ў змаганні з ці- таўкім рэвізінізмам, заклікае ў сваій між Грэзіяй і Туреччынай з аднаго бо- партыйнай прэсе да адкрытай вайны Савецкага Саюзу супраць Югаславіі. На Захадзе і ў самой Югаславіі таксама лі- чачца змагчымасцю, што Москва будзе шукаць спосабу фізычна зьніш- чыць Ціту або ў распачаць самой ці за- пасярэдніцтвам найблыш паслухмяніх са- віха сатэлітаў распачаць веенію дзе- яніні супраць Югаславіі.

Пасыль Югаславіі асабліва зъяўлецца загрожаная Польшча, якая раўначасна з вугорскім крывавым правіла ў ся- бе баскірывае падстаны і ў значайні- ўнезалежнілася ад Москву. Праўда, Гамулка пад кромлёўскім ці- кам пастанова звужае заваяваны ў ка- стрынку 1956 году меней у лягеры сатэлітаў Польшча адна ўсё-ж ідзе яшчэ сабекай дарогай да са- цыялізму і запыніць гэтага ходу нар- мальным спосабам і можа навет і Кромль. А тымчасам гэтае ўпрывіле- ване палажэнне Польшчи ёсьць ня- звязчайна заразільным прыкладам для астальных сатэлітаў.

Такім чынам Кромль пастанавіў на- весьці поўны парадак у лягеры сваіх сатэлітаў і зрабіць іх поўнасцю паслух- мінімай і залежнімі ад маскоўскага цэнтра, як гэта было пры Сталіне. Ня выключана навет, што мае і значна большыя амбіцы. Гэтак паважны ан- гельскі тыднік «Спекттар» нядэўна выказаў прыпушчэнне, што Хрущоў носіцца з плянам прычыніць да Савецкага Саюзу аднаго або і двух усходніх ўсходніх сатэлітаў. Гэтым сатэлі- та курсу, які мы выразна прадбачылі ў нашых артыкулах яшчэ некалькі меся- цаў перад гэтым наўсуперак многім доб- разычлівым спадзіваныем на Захадзе або трывалай лібералізацыі палітычнага курсу ў СССР і паступовай дэмакраты- зациі ягонага рэжыму. У цэлым радзе нашых артыкулаў мы тады цвердзілі, што гэная лібералізацыя ў шуканье Савецкім Саюзам збліжэніем з Захадам на прынцыпах узаемнага лаверу ѹ су- працоўніцтва, гэтае толькі часовы палі- тичны манёўр і тактычны ходы, неаб- ходны для навядзенія парадку ѹ Кромлі і ўстаўлівання захістанай кам- муністычнай сістэмы як у самым Са- вецкім Саюзе, гэтак і ѹ ягоных сатэлі- тах. І ўзапрауды, калі гэты парадак ужо наведзены, калі партыйная апазыцыя ў васобах Маленкава, Молатава, Караган- віча й Жукава адсунутая ад партыйна- га і урадавага кіраўніцтва і калі Хру- щоў засярэдзіў усю партыйную дзяр- жаўную ўладу ѿ вадных руках, ён ува- жаў за патрэбнае перайсыці да сталін- скіх палітычных мэтадаў ѿ нутранай, і ў фонкавай палітыцы.

Далей выкананыне съяротнага пры- суду над правадырами вугорскага пад- станы — гэта пачатак станову чага на- ступу супраць г. зв. «рэвізіянізму» ѿ са- тэлітах Сярэдня-Усходніх Эўропы і су- праце собескіх дарог да сацыялізму. Не дарма заходнія прэса пісалі, што пры- суд над Імро Надзіям — гэта сымбалічны прысуд у першую чаргу над югаслаўскім Цітам, над польскім Гамулкам і наагул грэзная перасыцярога для ўсіх савецкіх

нацыянальнай, расавай ці абалертай на якіх-небудзь іншых прызнаках вара- жнечы ці дыскримінацыі з рэдкім вы- ключэннем асууджаліся і асууджаючы, як інсумашчылічны з агульнапрызна- нымі маральнімі і этичнымі нормамі. З гэтага прынцыпу, які ўсё часцьці ува- ходзіць у «жалезні фонда» міжнарод- них і дзяржаўных докларацій, хар- тыяў і праграмаў, выплывае іншы прын- цып. Ім ёсьць асууджэнне ѹ агіда да ўсякага роду падхалімства, да рабскага выхваленія сваёй панівельніка.

Так ёсьць у вольным съвеце, дзе ѹ па- асобыні лодзі ѿ цэльі народы кары- стаючы правам быць у парадку перад сваім сумленнем. Намагаючыся падміністру зда- ровы рассудак сяляпой верай у бальша- віцкіх ідалаў, ствараеца герархія куль- таў, у гонар якіх стала адрэзляю- ўчыца «малебены»... Раней — перадусім «культ Сталіна», а цяпер — культ Лени- на, культ партыі, культ «вялікага ру- скага народу» стаўся неадлучнай ча- сткай бальшавіцкай прапаганды. Да ча- го даводзіць такая практика, можна яшчэ раз пераканацца, прачытаўши ар- тыкул ведамага ўжо Л. Абэцадарскага пад загалоўкам «Разам з рускім наро- дам, пры ягонай дапамозе», звешчаны

ў менскай «Звязьдзе» з 5-га чэрвеня

гэтае году. Падхалімства, адсутніць

пачуцьця сваёй асабістай і нацыяналь-

най годнасці, з якім Абэцадарскі рас-

пісваеца ў якасцях і заслугах за-

сёды толькі «вялікага рускага народу»

пераносіць нас у самыя змрочныя часы

стадінскага расейскага вялікадзярж-

ніцкага шавінізму. Плян біцца пакло-

ну перад «старэйшым братам» — ра-

сейскім народам» — Абэцадарскі пера-

выйшану па ўсіх паказычках... Пад

ягоным пяром расейскі народ на праця-

гу стагодзізь толькі аб tym і дбаў,

каб беларускі народ жыў у чысьці,

дабрабыце, свабоде і незалежнасці.

Абэцадарскі не заўбажае північнай пля-

мы, якай ў гісторыі ці цяпер маглаб-

рыцьміць вялікасць, мудрасць, славу,

прагрэсунак, дабрадзейнасць, чы-

лічдрасць... Расейцаў, як палітычнай адзінкі, у адносінах

да сваіх суседзяў і асабліва ж да Бела-

русы. Замяшчаны ў гэтым агарадзені

расейскага народу слова «рускі» словам

«нямецкі», ім можна было-б бязь іншых

зъменаў падміністру цэльі абазыцы ў «юбермэнштадскі» гітлероўскай расавай

зъменеў падміністру цэльі

Літаратурны Дадатак

Зъ літаратурнае спадчыны Янкі Купалы

АД РЭДАКЦЫИ: Ніжой зъмішчаем некалькі выбраных вершаў Янкі Купалы, што дастатковая ілюструюць актыўны супраціў пашты бальшавізму ў эпрыяд 1918—1929 гг., які ёй называны «Пэрыядам нацыянальнае рэвалюцыі й актыўнага супраціву» ў змешчаным у гэтым нумары артыкуле Ст. Станкевіча з нагоды Купалавага юбілею. Такіх важных вершаў, як «На Сход» (напісанага 29. 10. 1918 г.), «Свайму Народу» (таксама 29. 10. 1918 г.), «Паўстань з народу нашага...» (28. 8. 1919 г.) і «Перад будучыні» (24. 1. 1922 г.), у якіх Купала найбольш станоўчы адкідае бальшавіцкую рэвалюцыю й процістаўляе ёй нацыянальную рэвалюцыю беларускага народа, гэта не зъмішчаем, бо яны ўжо друкаваліся на бачынах нашае газэты з нагоды Купалавага юбілею ў мінулых гадах.

КРЫЎДА

Цягалася Крыўда па съвеце,
Ад хаты да хаты блудзіла:
Тым строіла вечныя сеці,
Тых гнала бяз часу ў магілы.

Ад хаты да хаты ўшла з хвалай,
Ўзвялічвала троны, кароны;
Нявольнікам путы кавала,
Пладзіла сусветныя стогны.

Здавалася,noch не пярайдзе,
Іржа ня згрызе вечных путаў, —
Аж бліснүў пажар на усходзе,
І дрогнулі рабскія скруты.

І дрогнула Крыўды ўсёяўлада,
Разылёгся скрэзь кліч пяруновы;
Апалі кароны, пасады,
З нявольнікаў спалі аковы.

І мілай пацехай зазвязала
І долі і слава людзкая,
Дый толькі, знаць, слава і хвала
Не даўгавечнай бывае.

Раскованы раб сябе выдаў —
Ня ўзынёсся ў высь дух чалавечы, —
Нявольнік пабратайся з Крыўдай
І ў помач ёй даў свае плечы.

1918

НА ПРЫЗЬВЕ

Сядзіць на прызьбе бледны дзед
І пазірае сълённа ў съвет.

Старэчай думкай ўдалі бяжыць, —
Як жыў, жыве, як будзе жыць.

За успамінам успамін
У грудзі лезе, як той клін.

Шлях не малы прайшоў ў жыцьці,
А ўшчэці ці многа перайсці.

Ўсё разважае на свой лад
І, што ўзбудзіў ўспамін, ня рад.

У думкі прэнца стада мар —
І двор, і пан, прыгон і цар.

Бадзяньні тыя, што ўсылед шлі,
Па роднай, па чужой зямлі,

Але Сымон раптам здрягнуўся.

Вялікая рудая мурашка вынірнула з валасоў лятуценіка, прабегла па ягоныя скроні ды папаўзла праз вока. І павека ляжачага не здрягнулася, і паранейшаму шырака быўлі рашчыненія ягоныя вочы.

Гэта было страшна.

АВ ВЕРЫ НАШЫХ ПРАШЧУРАЎ

Шмат у што верылі русічы. Калі ў хаце вёўся парадак, здавалася ім, што нехта гэтаму няпрыкметна пасабляе. І яны ўзўлялі сабе таго нявідомага памачніка ў постаді хатніка — рунігага, мудрага дзядулкы.

З усіх бакуў аbstалі вёску дрымучыя пушчы, глухія лясы. І вяскоўкам здавалася, што тамака жыве лясын, — вялізны, моцны, каматы. Ён кіруе ўсё ў лесе, апякуецца над звярьяма, пасыўца воўчыя стаі. Ня любіць ён, каб заходзілі людзі ў бары: пачне іх бlyтаць, зводзіць, збіваць з дарогі, страшыць, рагочуць, як пугач. Праз тое шмат людзей загінула, заблукаўшыся ў лясах.

А ў роцках ды вазёрах вядзе над усім лад сівабароды вадзянік. Жыве ён у глыбокім віры разам із сваймі дачкамі — русалкамі. Увесну яны выходзяць з вады й гойдаюцца на галінах дрэваў, распусціўшы свае даўтія валасы, зялёныя, як вадзяніны расыці.

* *

А калі грымелі грымоты, білі пяруны, здавалася нашым прашчурам, што гэта грыміць нейкі суворы, грозны, узгневаны бог. Звалі русічы яго Пяруном і съяткавалі яму 20-га ліпеня (цифра съяткуюць Ільлю прароку).

Але найбольш ўсё шанавалі русічы бога сонца — Хорса. Звычайнай, земляробы. Усё галоўнае ў іх быцце залежала ад сонца. Калі падыходзіў пералом зімы, і сонца павяртала на лета, спраўляліся Каляды. Калі канчалася зіма, смажылі блины з маслам і съятанай, съяткавалі Масълянку. Пасыль ў красавіку загукалі вясны, съяўлялі вясынкі. Але найбольш съяткавалі сонцу ўлетку, калі яно за ўсё даўжай і мацней съяўціць на ібі. Звалася тое съяўта Купальлем.

Апроч гэтага русічы маліліся розным іншым речам і зъявам, каторыя іх дзіўлі, або спрыялі ім, або страшылі: агню, крэйнікам, нязвычайнім дрэвам і камянем...¹⁾ Постаді Хорса Пяруна выразалі з дрэва, высякалі з каменя і маліліся перад

І тыя новы ўладары,
Што прудц к яму ў гаспадары;

Ўсё важыць розумам дзядуль,
І на здыбе добра зынкуль,

Адно, ад назалістых дум
Што раз, то горыш цісьне сум.

І сам ня бачыць, як расой
Сплыла съяззіна за съяззій,

З сухім зъмішалася піском
І заблішчэла аганьком...

А дзед на прызьбе ўсё сядзіць
І ў дальню даль глядзіць, глядзіць!

30. 10. 1918

ПАЯЖДЖАНЕ

Распаўзлася па абшары
Сыцюжным пухам, сыцюжнай марай
Папаўзуха-завіруха —
Злота духа злыбядуха.

Ў полі дымна, ў полі цёмна,
Беспатольна і заломна,
Ні пущыны, ні упъньяня,
Як у вечнай дамавіне.

Як у моры, ў белым сънегу,
Без дняваньня, без начлегу,
Ў бездарожжа, ў бяспрыстаньне
Едуць, едуць паяжджане.

Едуць, едуць, ані съледу,
Ні праслушу, ні прагледу,
Ні прасвету, ні надзеі,
Ўсё ў зацымішчы, ўсё ў завеі.

Папаўзуха-завіруха
Шэпча, шэпча штось да вуха
Аб музьбы-дудаграю,
Аб пшанічным караваю.

Сынежным надзячы наchlегам,
Пасыпае сном і сънегам,
Лазам лезе ў сърца, ў вочы,
Зазірае патарочай.

Маладога к маладусе,
Свата к сваці-пасядусе,

Да закосыніцы закосынью
Жах прытульна прыкаросніў.

Прытуліліся, як дзеці,
Як голубкі на рассывеце,
Як нішто ні знаць, ні ведаць,
І ўсё едуць, едуць, едуць.

А над імі злыбядуха,
Папаўзуха-завіруха,
Хістаючи сънежнай вехай,
Захліпаецца ад съмеху.

27. 12. 1918

З ПАВЯЎШАЙ СЛАВЫ...

З павяЎшай славы быўших дзён,
З магільных прадзедавых крас,
Пад стогн няволі, путаў звон,
Мы зложым песьню, зложым сказ,

А так агністы, як пажар,
А громкі так, як грому ўдар.

І так, каб чуў і брат і кат
Зь нізін-далин, з высокіх гор,
Ад меж да меж, ад хат да хат
Зайграем съвету ў дружны хор

З жыщыём у тон, зь віхрамі ў тон,
Пра свой папас, пра свой палон.

Хай тое ўсё, што спала ў съне,
Паўстане яваю жывой

І съветам блудным здрягнане,
І панясе скроўзь съвета свой;

Ад краю ў край, між съпячых сіл,
Аж там — да бацькаўскіх магіл!

21. 8 1919

НОВЫ ГОД

Пад звоны зброя, путаў звоны,
Пад съвест разыюшаных прыблудаў
Брыдзеш зь няведамых старонаў,
Як здань няведамага цуду.

На беларуское ѯдзеш поле,
На акрываўленыя межы,
Дзе закаванай дромле воля,
Дзе звоніц звон хаўтурны зь вежы.

Ідзеш у край, дзе пажарышча
Яшчэ дымець ня перастала,
Дзе съмерц спраўляе сваё йгрышча
У сполку з чэрнай адзічай.

Або съніць хлапец, як задумаўся ў чыстым полейку Савур-магут; перад ім белы гарушчы камень, ад таго ад камяні наўпраў — кана згубіш, паедзеш налева — без капельчыны застанешся, паедзеш нацянкі — сам жывы ня будзеш. І едзе магут нацянкі. Пачаста злазіш ён із кана, прыпадае вухам да сырое зямлі, услыхаеца: ці-ткі ўжо на гудзець маці сърая зямлі, ці-ткі ўжо на рушицы адкуль войска нязылічона. Ды на чуваць ані, і хоць загуба ждэць магута, ды не ў бай яна яму канавана.

І съніць ён Алёнку — маленьку дзяўчынку з тых, што па сёлах меншых браткаў няньчат. Жала маці іхнай жытва съпелае, і пайшла Алёнка з браткам Іванькам да матухны, ды заблукаліся яны ў жыще высокім, і ў чужы бок забрылі. І стаўся Іванька баранчыкам, а Алёнка з каменем на шыі ляжыць у сінім віры рачным. І жаласна просіць-моліць баранчык на беразе рэчки: «Алёнухна, сяструхна Алёнухна! Выйдзі, выплыві да мяне на беражчак. Агні паляць гарушчы, наўгода мяне зарэзай». Ах, як адказала сястрыца Алёнухна: «Ня ўспыць мне на вольны съвет. Камень цяжкі на дно мяне цягне, племчы прысыпали пляскі съпякі, коцы русыя з багавінем перапляяся».

Але съніць хлапец, караністы дуб: шызы арол сядзіць на сърым дубе, а ў капюрох у яго — злы крумкач. Ён на біў — ўсё выплыўваў: а што дзеесца ў роднім краі. Адказаў яму крумкач, гэтак кажучы: «Як пад кусцікам пад ракітавым, там забіты ляжыць улада малойчычак. У галавах у яго стаіць матухна, па баках — сястра з маладой жанкай. Маці ўсплакала — быццам буры б'юць, а сястрычанка — ручай цикуць, маладая жонухна — бы раса пала. Узыдзе сонекай — русыя з багавінем перапляяся».

Скончыўся гэты сон — і ўжо съніць дзіўносную Фэнікс-птушку. Калышыца Фэнікс-птушка на галіне дрэва цвітушчага, вочы зачынене, пер'е распушчае, песьні распілавае. Хто зачue яе — забудзенца той на бацьку-маці, ўсё пакіне, і нічага гусенка ўжо яму на съвеце ня трэба, абы толькі, не адрываючыся, слухаць дзіўносную песьні. А ў жаласна-ж плець Фэнікс-птушка, ўсё па мінукам, незваротна, загубленым і стражчаным журыцца:

Не съяўціц сонцу за ўясену зырчай,
Не хакаць душы за былое гарачай.

А вось і голь, занесены сънегам лес. Шэрэн завісла на чорным суччи, кракаюць галодныя вароны, а ўгары съюздз

„Мужыцкая Праўда“ Каствуя Каліноўскага

З радыёвой хвалі «Вызваленія»

На чэрвень месец прыпадае адзін з адно мімаходам, падаецца толькі пару цверджањыні пра выдаўца першае бе- юбілеј, пра які ў савецкай Беларусі ні выкryўленых цытатаў, што ў ніякай ларускае газеты.

пісціца ні гаварыцца ні будзе. Гэта меры не даюць прайдуўлага ўяўленіня Вось, прыкладам, у другім томе «Очерь- ўгодкі выхаду ў сьвет у 1862 г. першага пра хактар газеты. Адзінае азна- ков по істории філософской и общест-

нумадкі выхаду ў сьвет у 1862 г. першага пра хактар газеты. Адзінае азна-

чынне, якое дасці «Мужыцкай Праў- дзе», — гэта, што яна «пісціца ідзайнай СССР», што выданы ў Маскве ў 1956 г.,

нікакіх выхадаўцы бізікі стаіць да вядома- жа нумары выдаванае Каліноўскім «Му- жыцкай Праўде» мы чытаем: «Каб

рэдагаваць і выдаваў у падпольнай дру- жыні ў Беластоку Каствуя Каліноўскі — вялікі нацыянальны герой Беларусі,

што аддаў жыццё за ейную волю.

У савецкай Беларусі пра «Мужыцкую Праўду» спамінаюць і навет падаюць зъ- яе вытырмкі. Ды ўсё гэта робіцца на- гатулькі тэндэнцыі, што нельга склаці аб'ектыўнага ўражанія пра

выдаўца „Мужыцкай Праўды“ яўтара 25 год таму, у Вільні, была выда- дадай усіх ейных артыкулаў — Каствуя Каліноўскага. Афіцыйна, Каліноўскі ўва- жаеца за выдатнага публіцыстага, за «аднаго з заснавальнікаў беларускай літаратурнае мовы» (Гл. «Очеркі по ис- тории філософской и общественной по- літической мысли народов СССР», II, б. 660). Як вядома, Каліноўскі — и ні толькі публіцысты, але й паэт. Ня гле- дзячы на ўсё гэта, у ніякі зборнік яго-

ных твораў ні ўключаюць. Нама яго і ў кнізе «Беларускі пісменынікі другой паловы XIX стагоддзя», што АН ВССР выдала ў 1956 г. То самае і ў падручни- ках. Возьмем «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры», дапаможнік для

Віцязычных навучальных установаў з 1956 г. Пря «Мужыцкую Праўду», якака

мела вялізарнае значэнне ў гісторыі беларускай літаратуры, там спамінаеца

Царскія дары

(Заканчэніне з 4-ай бачыны)

Свой Крым, а зь ім ханаў і мулаў
Бяры сабе, крымскі Татарын,
Мне-ж мора пакінец агулам
І ўсе санаторы дарам.

Ты, мой туркестанскі субрату,
Ідзі ў Туркестан разжывацца,
— ў замен я каракуль і вату
З тваіх пазьбіраю плянтацый.

Табе, Сібірак, без граніцаў
Сібір аддаю, мо' што высыпіш,
— Але мне да ўласнай скарбніцы
Сібірскае золата ссыпеш.

А ты, Беларусе, нямрушчы,
Вазы Беларусь на ўспамінак,
— Твае-ж прыдадуцца мне пушчы
Мой царскі вялічыць будынак.

І права даю для ўсіх разам
Пладзіца, як маку зярніты,
— За што мне за першым наказам
Дасцё ўсе сыноў у салдаты.

Так грозны маскоўскі цар ўсціра
Дзяліў між няволінікі дары,
Пад гукі прыдворных упираў,
Пад водгулье трубаў, літаўраў.
1926

ным блескам пераліваўца зоры. Пуста, безълюдзь у лесе, толькі пад ялінкай аднай прытулілася бедная дзяўчынка Марынка. Завёз яе сюды бацька за намовамі злое мачыхі, дык кінуў адну-адносеньку ў лесе. А то-ж ніколі нікому Марынка не аськірнулася, ні ў чым ня ўпікнула — ціхая яна, безадказна дзяўчынка была. Сядзіц яна пад ялінкаю згорніўшыся, а сівія Мароз зямлю студзіць, дзевчынка зябіць, у дрэвах палускава, Марынку із зьдзекам выпытвае: «А ці ёпіла табе, дзевчынка? А ці ёпіла табе, красна?» — Цёпла, цёпла, цёпла.

Сніц хлапец, як маці сына ў далёкую дарожанку выпраўляўся, зарокі кіла, такоўска яго навучала: «Ай надыйдзе час съмяротны твой, абрарніся на айчыну слайную, і бі ёй чалом сіма сем разоў, разывітайся з крывічамі й родзічамі, прыпадзі грудзім да сырое зямлі ў языне сном моцным, няпробудным».

А ўшоў сілалася, як прысукала да дзевчыны гора злашчанскае. Яе маці ў кальсіцы люлья, а ўжо гора над ёю стала. Дзевчына ад гора замуж пайшла, а гора за ёю з дзеткамі. Дзевчына ад гора ў цёмны лес, а гора бяжыць і дарогу паказвае. Дзевчына ад гора ў магілу пайшла, а гора яе сирою зямллёю засыпала.

Гэтак сон за сном ідзе, адзін аднаго паганяе, і не прачнудзі-б хлапчуку-падпасыпічу цэлы век, каб адно не паствух. Загледзе ён, што падпасыпів сіпіць, а жывёла тымчасам разбыдаецца, падышоў і ладна-ткі яго ў злосці скалануў. Выпала з рук у хлапчука сон-трава, і абудзіўся ён. Ды на ўдзец сны сніёны з думу ў яго. Пачаў ён людзём іх казаць, а людзі калі яго съмююцца: «Годзе табе байкі баць. Ты-б ляпей ста-так даглядаў».

Ды не паслухаўся іх хлапец. Кінуў ён хату сваю, ўсё пакінуў, і цлае жыццё сваё хадзіў па зямлі, сны свае дзівоснай расказваючы. Ды іншы чалавек пасміхненіца й рукоў махне, а каты ў рады паслухаў, сам кліча яго й дары дорыць. А бывала й так, што паслухае-паслухае яго чалавек і пачне журыца няма ведама па чым. Усё чуе ён, як далёка дзесь, за марамі сінімі, за барамі шчырымі, бляжыць, засопіцьшы ўсю вóчк; бача, як разгортваеца абрус-самагруб; як паюць гусылі- самагуды, струны ціха выгаворваюць:

Падзымі, падзэмі, пагодухна немаленъка.

Раздзымі, разъзвай рабінчуку чуваравенъку.

Ня знайдзе сабе спакою такі чалавек, будзе ён цлае жыццё сваё журыца, пра ўсё гэта людзям расказваць; і не з ад-

Пад цяжарам афіцыйнае догмы

Жыццё падсавецкіх людзей ператво- рана ў розныя кампаніі, мабілізацыі, застанані. Гэтаму падпрадкавананія лі-

таратура, якая мае абслугоўваць па- ртыйныя патрэбы. Сёлета, як і летас, з прычыны ўгодкаў рэжыму галоўным чэнье творчасці на прарапанду. Ня

здананіем для пісменьнікаў зявілася напісаны юбілейных твораў у гонар

партыі. Для сіяточнае кампаніі най- перш спатрэблілі п'есы беларускіх аў- тараў. Прысьпешана абнова пераклад-

ні тэатральнае рэпартуру вымагала- лася прарапандовым прызначэннем

юбілейнага дэманстрацыйнага гэлага зва- на роскіту нацыянальнае культуры ў

выглядзе хвалася п'есаў народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц- цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні кавалак зям- лі, работніку не аддаць заводаў, спакой

у хадзініх замянілі тэрарыстычным по-

стракам, а над свабодай паставілі бяз- літаскую дыктатуру. Гэтак твор гля-

дзялішавіцкі пераварот. Трэба было

толькі замест дыфірамбавага «святла», якое на съвеціць народу, пісці пра на-

валу. І тады месца імлівага ўсхваля- ния заступу-бы перажыць цяжар жыц-

цёвае праўды пра найважнейшую ашу-

кансцістуцію народу. Во замест абянанага — у сельніні адбрапі апошні

Нявыкарыстаная сывавіна

(ДА ПЫТАННЯ ЛЁНАПРАДУКЦЫ У БССР)

На працяту ўсяго існаваньня савецка-былі перагружаны, і лён давялося ве-рыжыму на Беларусі. Масква няспын-шица назад. Нарошце калгас дачаўся, што лён можна здаць у Панявежы (Летувіскія ССР). Некалькі аўтамашынаў намаганыяў ужо ў 1956 годзе лёнам бы-ло засеніа 340 тысяч гектараў, у той час калі ў 1928 годзе засявалася толькі 140 тысяч, а перад другой сусветнай вайной — 274 тысячи гектараў. У вагульна-саюзныя вытворчасці лёнава-лакна на долю Беларусі выпадае цяпер 20 працятаў.

Із самых даўных часоў лён здаймаў у сельскай гаспадарцы нашага народу вы-датнае месца. У паўночнай частцы Бе-ларусі лён — гэта галоўная культура. У сярэднім паласе яй ў поўдні лёну се-цца значна менш.

Дзялкуючы спрыяльным кліматична-глебавым умовам лён на Беларусі добра родзіцца; частыя дажджы ѹ цёплае лета з даволі значнай пахмурнасцю садзе-нічаюць ягонай высокай якасцю. Беларусы маюць шматляковую практику ѹ вырошчваньня лёну. Янчы да камуні-стыгчнага рэжыму нашыя сяляне зася-валі больш за 100 тысяч гектараў лёну, які на міжнародным рынку меў вялікі попыт і высока цэнзу.

Цяпер у калгасах Віцебшчыны ў Магілёўшчыне пасевы лёну складаюць 8-12 працятаў ѹ ўсе пасынкі плошчы. У шмат якіх раёнах Горадзенскай, Бера-сьцейскай і Менскай вобласціяў пад лён адводзіцца 5-8 працятаў. Уся лёнапра-дукцыя (балакно і семя) паводле па-стновы савецкага ўраду здаецца дзяржа-ве. Ні валахно, ні семя на працядні не разъясняюцца. Толькі ў 1955 годзе калгасы Беларусі здалі 80 тысяч тонаў лёнавалакна.

Няма патрэбы прыводзіць доказаў, што лён — культура нязвычайна пра-цаёмкая. Апрача адпаведнай апрацоўкі глебы, адмысловых угнаеніяў як натуральних, так і мінеральных, лён патра-бует пільнага дагляду. Уборка яго ды асабліва апрацоўка патрабуе шмат практыкі і часу.

А між тым калгасы Беларусі, здаочы савецкай дзяржаве найкаштоўнейшую тэхнічную культуру — лён, заместа ка-рысьцяў, значных прыбылкаў і высокай аплаты працадні, маюць часта страты, шмат непатрэбных клюпатаў.

Калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існуючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

Савецкія кіраўнікі на Беларусі ўжо даўно «думаюць» увесці мачэніні лёну заместа сланьня. Справа ў тым, што патрабуе вельмі шмат ча-су ѹ сямі напружаны сэзон сельскага-спадарчых восенскіх практыкі. У сувязі з гэтым лён у калгасах сцяльца позна, што панікай яго якасць і прыносіць страты. У 1956 годзе чвэрць ураджаю-лёну напала на сцяльцах пад снег. Летася, калі слаяў лён падалі дажджы, якіх выніку чаго выхад валакна значна па-нізіўся.

А між тым пры Шклоўскім лёназаво-дзе ўжо вось дзесяць год будзеца да-следальніцах чых мачэніні лёну і ніяк

ні можа закончыцца. Закінута таксама ў выніку чаго выхад валакна значна па-нізіўся.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існуючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

Калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак існюючыя 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гектараў пад лёнам, ні маюць магчымасці першую апрацоўку лёну праводзіць у прымітыўных сушнях. Тут патрэбная адмысловая засвіды ѹ дадпаведніца машины. Аднак ісalleych 37 заводаў першай апра-цоўкі лёну на Беларусі могуць працаваць толькі менш за палову ѿсіх калга-сах. Па ўсёй Гомельскай вобласці лёна было засеніа на 3357 гектараў мешні.

А калгасы, маючы сотні гект

